

Šarićev prijevod Svetog pisma i njegova izdanja (I. dio)

Karlo Višaticki*

Sažetak

Koncem 2006. godine izlazi iz tiska Biblija — Sveto pismo Staroga i Novog zavjeta. Preveo ju je Ivan Ev. Šarić; I. popravljeno izdanje. Izdavači su Hrvatsko biblijsko društvo, Zagreb; Vrhbosanska nadbiskupija, Sarajevo i Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb. Ovo je najnovije izdanje Šarićeva prijevoda Svetog pisma. U svom prilogu koji se sastoji od dva dijela autor najprije daje kratki pregled prijevoda Biblije na hrvatski jezik, počevši od onog Bartola Kašića, koji je dugo morao čekati da bude objavljen; Matije Petra Katančića, koji prevodi latinski tekst Vulgate, a njegov prijevod posthumno, u šest svezaka (četiri sveska Starog i dva sveska Novog zavjeta) izdaje Grgur Čevapović; Matije Ivana Škarića, koji isto tako prevodi latinsku Vulgatu i izdaje svoje djelo u Beču u dvanaest svezaka (osam svezaka Starog i četiri sveska Novog zavjeta). Početkom dvadesetog stoljeća Valentin Čebušnik počinje prijevod Starog zavjeta, ali ga ne uspijeva dovršiti. Antun Sović je napravio prijevod s originalnih jezika, ali on zbog osobitosti njegova jezika nije bio prihvaćen, te je ostao neobjavljen. Sarajevski nadbiskup Ivan Evandelist Šarić prevodi cijelo Sveto pismo koje izlazi 1941–1942. godine u Sarajevu. Zbog ratnih vihora Šarić odlazi u emigraciju, te završava u Španjolskoj. Tamo je radio na drugom izdanju Svetog pisma, koje izdaje Luka Brajnović u Madridu 1960. godine. U međuvremenu je izašlo još nekoliko izdanja Šarićeva prijevoda Novog zavjeta. Godine 1998. u Čakovcu izlazi protestantizirano prvo izdanje njegova prijevoda Svetog pisma (izostavljene su deuterokanonske knjige), a godinu dana kasnije i drugo izdanje ovoga istog prijevoda s malim izmjenama. Drugi dio priloga će obraditi I. popravljeno izdanje iz 2006. god.

Ključne riječi: Biblija, prijevod Biblije na hrvatski jezik, Ivan Evandelist Šarić, Šarićevo sarajevsko izdanje, Šarićevo madridsko izdanje, Šarićevo protestantizirano izdanje.

* Doc. dr. sc. Karlo Višaticki, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Đakovo.

Uvod

Hrvatsko se govorno područje ne može pohvaliti s previše izdanja cjelovitog teksta Svetog pisma. Najstariji je prijevod onaj isusovca Bartola Kašića¹, ali je dugo morao čekati da bude objavljen. Nakon njega imamo prijevod franjevca Matije Petra Katančića, koji je posthumno objavio Grgur Čevapović² 1831. god. u Budimu. Katančić prevodi Vulgatin latinski tekst. Ovaj je prijevod objavljen u šest svezaka, od čega četiri su Stari zavjet, a dva sveska Novi zavjet. Koliko je poznato, do sada nije bilo reprinted ovog izdanja³.

Ivan Matija Škarić, zadarski svećenik, slično je kao Katančić učinio prijevod cijeloga Svetog pisma s Vulgate. Ovo je djelo objavljeno u dvanaest svezaka u Beču (1858–1861)⁴. Od toga je osam svezaka Stari zavjet, a četiri Novi zavjet. Škarić donosi i opširne komentare, te je djelo zbog toga dosta ekstenzivno.

Početak dvadesetog stoljeća Valentin Čebušnik počinje svoj prijevod Starog zavjeta, ali djelo nije dovršeno. Kako tadašnje kritike pokazuju, Čebušnik, čini se, nije prevodio s originalnih jezika, nego se služio Jeronimovom Vulgatom te nekim prijevodima sa živih jezika.⁵

Sljedeći je u nizu prevoditelja Svetog pisma dr. Antun Sović.⁶ On je na prijevodu radio od 10. lipnja 1928. do 13. srpnja 1932. godine.⁷ Kada je sve bilo gotovo, prijevod nije objavljen, jer je Sović kalkulirao sa »srpsko–hrvatskim« unitari-

- 1 Usp. Hans Rothe–Friedrich Scholz unter Mitarbeit von Christian Hannick und Ludger Udolph (izd.), *Biblia Slavica. Serie IV: Südslavische Bibeln, Band 2, 1 Kroatische Bibel des Bartol Kašić*, Paderborn–München–Wien–Zürich, Ferdinand Schöningh Verlag 1999; *Band 2, 2 Kommentare; Wörterverzeichnis*, Paderborn–München–Wien–Zürich, Ferdinand Schöningh Verlag, 2000. Usp. Vladimir Horvat, Bartol Kašić, otac hrvatskog jezikoslovlja, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Zagreb 1999; te drugo dopunjeno izdanje iste knjige, Zagreb 2004.
- 2 Ovo izdanje nosi naslov *Sveto pismo Starog zakona i Sveto pismo Novog zakona*, Budim, 1831. Usporedno je tiskan Vulgatin latinski tekst i hrvatski prijevod s bilješkama. Katančićev jezik je slavonska štokavka ikavica.
- 3 Na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu Sveučilišta Josipa Juraja Strossmayera u Osijeku održan je 1. prosinca 2006. jednodnevni »Simpozij o 175. –oj obljetnici hrvatskog prvotiska Biblije«, a tema je bila »Prijevod Matije Petra Katančića u povijesnom kontekstu«. Održano je ukupno šesnaest referata, a trenutno se radi na pripravi za publiciranje zbornika u kojemu se predviđa objavljivanje svih referata.
- 4 Usp. o Škarićevu prijevodu: Marinko Vidović, Škarićevo Sveto pismo. Izuzetnost pothvata i neka rješenja u uvodima i komentarima, u: *Crkva u svijetu XXXVIII(2003) br. 4*, str. 501–530
- 5 Usp. Antun Sović, Prijevod Svetog pisma od dr. Čebušnika, u: *Bogoslovska smotra 3(1912)* str. 202–208; Isti u: *Bogoslovska smotra 4(1913)* str. 348–352; i str. 466–472, te isti, Neka se bistri, u: *Katolički list 63(1912)* str. 290–292; sr. 303–306; i str. 318.
- 6 Usp. Adalbert Rebić, Antun Sović prevodilac Biblije na hrvatski jezik. O 110. obljetnici rođenja i o 50. obljetnici smrti, u: *Bogoslovska smotra LXI(1991)*, broj 1–2, str. 103–112. Usp. Marko Malović, Sovićev prijevod Starog Zavjeta (Povijest prevodenja, osnovne prevodilačke teškoće, problemi oko izdavanja)). O 110. obljetnici rođenja i o 50. obljetnici smrti. Diplomski rad, u: *Spectrum XXIV(1991)* br. 1, str. 3–31.
- 7 Marko Malović, Sovićev prijevod... str. 14.

stičkim jezikom Kraljevine, koji je uzeo kao jezik svoga novog prijevoda, a s kojim nije bio suglasan hrvatski episkopat.

Kako biskupi nisu uspjeli uvjeriti Savića da popravi rukopis, odlučuju se na novi korak i daju mandat sarajevskom nadbiskupu dr. Ivanu Evandelisti Šariću neka priredi prijevod Svetog pisma Starog zavjeta, jer je u međuvremenu zagrebački profesor dr. Franjo Zagoda napravio prijevod Svetog pisma Novog zavjeta⁸.

1. Šarićevo sarajevsko izdanje

U pismu od 13. lipnja 1940. god. Biskupska konferencija daje Šariću mandat za prevođenje Svetog pisma. Šarić u svom odgovoru piše: »U vezi s pismom preuzv. g. Predsjednika Bisk. Konferencije (nadbiskup Alojzije Stepinac) od 13. lipnja t. g. čast mi je odgovoriti, da definitivno prihvaćam prijedlog saopćen mi u tom pismu. Prihvatit ću se u ime Božje pučkog izdanja Sv. Pisma Staroga i *Novog Zavjeta* (podcrtao I. Š.) u 3 sveska. Izdat ću i Novi zavjet, da imadnemo jednoliko cijelo Sv. Pismo. Ali to, uz najveću marljivost, ne može biti gotovo u jednoj godini.⁹ Šarić, čini se, nije imao mandat za prijevod Novog zavjeta. U svom predgovoru prvom svesku Svetog pisma Starog zavjeta on kaže: »Na konferenciji poslovnog odbora katoličkog Episkopata od 12. lipnja 1940. u Zagrebu bilo je zaključeno, da ja priredim hrvatski prijevod Svetog Pisma.

U ime Božje prihvatio sam se toga svetoga, ali i teškoga posla. Sveti pisac druge knjige Makabejaca veli o svojem sastavljanju te knjige 'Nije nam bio lak posao, nego rad, što je stajao znoja i nespavanja' (2 Mkb 2, 26). To isto mogu i ja reći o svojem prevođenju Svetog Pisma. A zasnovao sam da po izvornom tekstu i obzirom se na prijevod Vulgate u tri sveska prevedem Stari i Novi Zavjet, da tako imadnemo Hrvati jednoliko čitavo Sveto Pismo.

Kod prevođenja iz teksta izvornoga držao sam se i ponajboljih stranih stručnjaka prevodilaca Svetoga Pisma, kao Heilmanna, Crampona, Parscha, Henne-a, Allioli-a, Arndta, Grundla, Leandera van Esza i još drugih...

Od naših prevodilaca imao sam pred sobom Daničića i Vuka, koji, što se tiče jezika i stila, bez sumnje uživaju velik ugled kod nas.«¹⁰ U relativno kratkom vre-

8 *Sveto pismo Novoga zavjeta. Preveo iz izvornog teksta i bilješke priredio dr. Franjo Zagoda, sveučilišni profesor.* Naklada dr. Stjepana Markulina, Zagreb 1925.

9 Citirano prema Mato Zovkić: Nastanak i tri izdanja Šarićeva Svetog pisma. Riječ je o još neobjavljenom referatu koji je Mato Zovkić održao na studijskom danu u Sarajevu, na Vrhbosanskoj katoličkoj teologiji 19. siječnja 2002. god. Zahvaljujem profesoru Zovkiću jer mi je stavio članak na raspolaganje u digitalnoj formi, a prema njegovim riječima trebao bi u proljeće 2007. god. biti objavljen u časopisu *Vrhbosnensia*. Zovkić navodi dokumente iz Arhiva Hrvatske biskupske konferencije, koji mi nažalost nisu bili dostupni. Usp. isto tako Mato ZOVKIĆ: Sarajevsko i madridsko izdanje Šarićeva prijevoda Svetog pisma, *Hrvatska Misao. Časopis za umjetnost i kulturu*, Matica Hrvatska Sarajevo, III (1999), br. 10, str. 67–81, osobito 71–73.

10 Usp. Ivan Evandelist Šarić, *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta: Stari Zavjet, iz izvornoga teksta preveo i bilješke priredio Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski. Svezak I. Povijesne knjige.* Sarajevo, Izdala «Akademija Regina Apostolorum» 1941, 8–940 + 3 zemljopisne karte Svezak I, str. 5.

menu izlaze dva sveska Starog zavjeta¹¹, a ubrzo nakon toga i Novi zavjet¹². Javnost je dobro prihvatila Šarićev prijevod, a stručna kritika mu nije bila previše naklonjena.¹³ Zbog ratnog vihora Šarić napušta Sarajevo, odlazi u Švicarsku, a onda u Španjolsku, gdje je proživio ostatak svog života. Tamo umire 6. srpnja 1960. god.

Zbog političkih okolnosti Šarićevo izdanje nije doživjelo željeni uspjeh. Zapravo je palo u zaborav. Moglo ga se nabaviti samo ilegalno, jer je od novih vlasti nadbiskup Šarić bio proglašen državnim neprijateljem.

2. Madridsko izdanje

Postoje neke razlike između sarajevskog i madridskog izdanja Šarićeva prijevoda Svetog pisma koje možemo uočiti na prvi pogled. Sam naslov glasi *Sвето Pismo. Hrvatski prijevod na temelju Hebrejskog i grčkog izvornika* (str. 1), a na dnu prve strane stoji opaska: *sva prava pridržana*. Na poledini (verso), tj. str. 2, nalazimo *Imprimatur: Johannes, Archiepiscopus vrhbosnensis. Matriti, die 23. Maii 1958*. Na dnu stranice je bilješka o tiskari: *Tisak Artes Gráficas ELICA MADRID (Španjolska)*. Strana treća donosi ponovo: *Sвето Pismo Staroga i Novoga Zavjeta, Preveo Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski. Drugo popravljeno izdanje. Osvit Madrid, 1959*. Sarajevsko izdanje, i to sva tri sveska, uvijek najprije donosi: Dr. Ivan Evandelist Šarić, Sveto Pismo...

Format knjige je 13 x 20 cm. Papir je biblijski. Na stranama 5–6 nalazimo predgovor koji se razlikuje od onoga u sarajevskom izdanju. Šarić u predgovoru piše: »Povodom ovog drugog potpunog izdanja čitavog Svetog Pisma, blagosivam od svega srca sve one, koji su zaista zdušno i uz velike osobne žrtve preuzeli na sebe ovaj zamašni pothvat služeći tako Bogu i svome hrvatskom narodu. Ovo drugo izdanje je uspoređeno s najsvremenijim prijevodima Svetoga Pisma, pa ovim putem zahvaljujem svima, koji su na bilo koji način surađivali, da bi ovo izdanje bilo što bolje.« Šarić zatim donosi dio predgovora iz sarajevskog izdanja i dodaje: »No-

11 *Svezak II. Poučne i proročke knjige. Iz izvornoga teksta preveo i bilješke priredio Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski*. Sarajevo 1942. Izdala 'Akademija Regina Apostolorum'. 8° — 759 + 3 str.

12 Dr. Ivan Evandelist Šarić, *Novi zavjet. Iz izvornoga teksta preveo i bilješke priredio*. Sarajevo 1942. Svezak III. Izdala 'Akademija Regina Apostolorum'.

13 Usp. Albin Škrinjar, Dr. Ivan Šarić, *Sвето Pismo Staroga i Novoga Zavjeta: Stari Zavjet, svezak I, Povijesne knjige*, Sarajevo 1941— 915 Seiten (22, 5x15 cm) u: *Biblica* 1942, 372–373 (na njemačkom) i *Vrhbosna* 1942, 136–137. Janko Oberški: »Sвето pismo Staroga i Novoga zavjeta (Recenzija Šarićeva prvog sveska), *Bogoslovska smotra* 1942, 242–252, a recenzija drugog sveska u: *Bogoslovska smotra* 1943, 152–160. Petar VLAŠIĆ, *Sвето Pismo Staroga i Novoga zavjeta. Preveo i bilješke priredio Dr. Ivan Ev. Šarić, nadbiskup vrhbosanski, Svezak I. povijesne knjige*, izdala 'Akademija Regina Apostolorum', Sarajevo 1941, u: *Vrhbosna 1942, broj 7–8*, str. 190–191 Rudolf. Schütz: »Petoknjžje u novom hrvatskom prijevodu«, *Glasnik biskupije dakovačke i srijemske* 1943, 132–136; te recenzija Novog zavjeta: Franjo Zagoda: »Dr. Ivan Evandelist Šarić, Novi Zavjet, u: *Bogoslovska smotra* 1944, 171–185. Usp. isto tako: Božo Odošić, »Neiscrpno bogatstvo Biblije. Uz 50. obljetnicu Šarićeva prijevoda Svetoga pisma Staroga i Novoga zavjeta, *Napredak Hrvatski narodni kalendar za 1993*, Sarajevo 1992, 139–159.

vo izdanje je popunjeno suvremenijim mišljenjem i tumačenjem, što je samo usavršilo prvo izdanje. Kao što me kod mog rada na prijevodu ove najsvetije knjige vodila samo čista ljubav k Bogu i narodu hrvatskome, tako pratim s istim osjećajima ovo drugo izdanje, koje konačno ulazi u tisak poslije tri godine borbe, rada i otklanjanja najtežih poteškoća. Od srca preporučam svim Hrvatima katolicima, da prime ovu svetu knjigu onom istom ljubavi, s kojom je i predana javnosti.«

Šarić piše ovaj predgovor: »Na dan mog zlatnog biskupskog jubileja, 28. svibnja 1958.«¹⁴ Ovo drugo izdanje donosi Opći uvod, koji je novost u odnosu na prvo izdanje¹⁵. U ime izdavačke kuće Osvit na njegovu početku čitamo: »Izdavač drugog izdanja čitavog Svetog Pisma posvećuje ovu Knjigu nad knjigama svima onima, koji nastoje iz Božje riječi i Božjih zakona crpiti snagu za što revniji vrhunarni život, služeći vjerno i smiono Spasitelju svijeta, Isusu Kristu, našem kralju, njegovoj božanskoj nauci nade, ljubavi i pravde, apostolatu i što savršenijoj izgradnji nepatvorenog unutarnjeg kršćanskog života.«¹⁶ Autor ovoga Općeg uvoda donosi na str. 7–19 neke »važne činjenice, poglede i pravila...«. U uvodu nalazimo četiri podnaslova: I. Koje knjige obuhvaća Sveto Pismo (str. 7–10); II. Izvorni tekst i verzije Svetog Pisma (str. 10–12); III. Božansko nadahnuće Svetog Pisma (str. 12–16) i IV. Tumačenje biblijskog teksta (str. 16–19). Slijede kratice biblijskih knjiga (str. 20). Prema M. Zovkiću¹⁷ ovaj je opći uvod »istinska i kvalitetna novost u odnosu na prvo izdanje«. Luka Brajnović preuzima Šarićev uvod u »Pet Mojsijevih knjiga (Pentateuh)«, ali ga proširuje¹⁸. Ovdje treba isto tako napomenuti da Brajnović ne formira tekst u dva stupca, nego je on tiskan preko cijele stranice. Bilješke je Brajnović reducirao, »usklađujući one koje je zadržao s komentarom u španjolskom popularnom izdanju 'iz pedesetih godina'«. ¹⁹ Isto tako Brajnović na više mjesta popravljja, odnosno dotjeruje Šarićev jezik, očito prema standardima iz kasnih pedesetih godina. Iza posljednje knjige Starog zavjeta, proroka Malahije, na str. 1393. nalazimo dva crteža. Crtež četiri ima kao motiv »Perzijski kerub«, a crtež pet donosi skicu »Ezekijelova hrama«.

Drugi dio ovog izdanja je Novi zavjet. Tako na str. 1397. nalazimo ponovo otisnuto: »Sveto Pismo. Hrvatski prijevod na temelju hebrejskog i grčkog izvornika«, a na dnu stranice: »Sva prava pridržana«. Na str. 1398. otisnut je, kao na str. 2, *imprimatur*, dok je na str. 1399.: »Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta. Preveo Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski. Treće popravljeno izdanje. Osvit, Madrid 1959«. Luka Brajnović je u međuvremenu priredio drugo izdanje

14 *Sveto Pismo Staroga i Novoga Zavjeta, Preveo Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski. Drugo popravljeno izdanje.* Osvit Madrid, 1959, str. 6.

15 Usp. Mato Zovkić, *Nastanak i tri izdanja*, str. 11.

16 *Sveto Pismo...* str. 7. Kako vidimo na kraju knjige, u Pogovoru izdavača (str. 1765–1769), izdavač je Luka Brajnović.

17 Usp. Mato Zovkić, *Nastanak i tri izdanja...* str. 11.

18 Usp. *Sveto Pismo...* str. 25–26.

19 Mato Zovkić, *Nastanak i tri izdanja*, str. 11.

Novog zavjeta²⁰, a ovo je onda treće izdanje. Glede uvoda u Novi zavjet, Brajnović preuzima doslovno prve dvije točke iz sarajevskog izdanja, a pod trećom donosi samo upozorenje²¹. Na str. 1404. nalazimo: »Uvod u četiri evanđelja«, koji je preuzet iz sarajevskog izdanja, a isto tako i uvod u Matejevo evanđelje na str. 1405–1406. Ova su dva uvoda nepromijenjena. Isto vrijedi i za uvod u Markovo (str. 1455–1456), Lukino (str. 1483) i Ivanovo evanđelje (str. 1527–1528). Brajnović čini manje jezične zahvate, ali tekst načelno ostaje isti. Bilješke su skraćene, odnosno promijenjene. Uvod u Djela apostolska (str. 1560) preuzet je nepromijenjen, a Opći uvod u Poslanice sv. Pavla apostola uz manje jezične promjene (str. 1599–1601). Isto vrijedi za uvode u pojedine poslanice, te za knjigu Otkrivenja.

Na kraju ovog izdanja čitamo »Pogovor izdavača« (str. 1765–1769). Luka Brajnović objašnjava svoj dio posla.²² Kako sam kaže, nadbiskup mu je predao svoje autorsko pravo²³. Na kraju Pogovora donosi datum: »Madrid, na blagdan Apostolskih prvaka sv. Petra i Pavla, 1960.«²⁴ Ovo nam ujedno odgovara na pitanje kada je knjiga zapravo bila tiskana. Nakon pogovora nalazimo još sadržaj (str. 1733–1766), u kojemu je popis biblijskih knjiga, a za razliku od sarajevskog izdanja, ovdje se ne donosi Raspored liturgijskih čitanja (Poslanice i Evanđelja) preko crkvene godine.

20 Mato Zovkić, isto. Postoje i kasnija izdanja Šarićeva Novog zavjeta. Tako npr. *Sveto Pismo Novoga Zavjeta. Preveo Dr. Ivan Evandelist Šarić, nadbiskup vrhbosanski*. Četvrto izdanje, Salzburg 1966. S dopuštenjem Nadbiskupskog ordinarijata u Salzburgu, br. 2. 111 od 8. 11. 1965, a izdavač je »Caritas Croata« u Austriji. Riječ je o izdanjima koja su izrađena za potrebe izbjeglica — emigranata u Austriji i Njemačkoj. Na str. 4 u Predgovoru stoji da su tiskanje ovoga Novog zavjeta pomogli: Katoličko–protestantsko biblijsko društvo iz Austrije (15.000 primjeraka), te austrijski i njemački biskupi zajedno s organizacijom »Kirche in Not« (15.000 primjeraka).

Izdavač dalje piše: »Ovo Sv. Pismo nepromijenjeno je izdanje naklade Osvit, koje je izašlo zaslugom g. Luke Brajnovića 1960. godine u Madridu u Španjolskoj. Razlika je, što je g. Luka Brajnović bio izdao Stari i Novi Zavjet, a Hrvatski Caritas izdaje Novi Zavjet, uz neke manje jezične ispravke. Komentar pojedinih poglavlja nalazi se u ovome izdanju na svršetku knjige. Rečenica ili riječ kojoj je komentar potreban označena je zvjezdicom. Komentar je ograničen na jezično, zemljopisno, povijesno i usporedno tumačenje«. Mato Zovkić, *Nastanak i tri izdanja...* str. 12. Bilješka donosi podatke o petom izdanju Šarićeva Novog zavjeta u Obrenndorfu.

21 *Sveto Pismo...* str. 1403: »Podsjećamo na ono što je rečeno o Novom zavjetu u općem uvodu na početku ove knjige«.

22 *Sveto Pismo...* str. 1765: »Nakon pune dvije godine neprestanoga rada i silne borbe s gotovo nesavladivim materijalnim poteškoćama, brigama, žrtvama i prevarenim nadama, ali obdaren Božjom pomoći i potrebnim milostima, dovršio sam ovo djelo noseći neprekidno u srcu ljubav prema božanskoj Istini, sadržanoj u ovim svetim knjigama; ljubav prema dragom hrvatskom narodu, kojemu je ovo izdanje upućeno, ljubav prema starcu nadbiskupu, dru Ivanu Ev. Šariću, koji je s posebnom čežnjom čekao, da njegov prijevod Svetoga Pisma ugleda po drugi put svjetlo dana, prije negoli on zauvijek sklopi svoje umorne oči...«

23 *Sveto Pismo...* str. 1766: »U ovom su času moje misli s posebnim žarom upućene prevodiocu ove Knjige nad knjigama, Njegovoj Preuzvišenosti Msgru. dru Ivanu Ev. Šariću, koji mi je ne samo povjerio rad na ovom izdanju, nego mi je ujedno velikodušno predao svoje autorsko pravo, te dao dopuštenje i potrebnu slobodu obzirom na prijevod, bilješke i opremu. «

24 *Sveto Pismo...* str. 1769.

3. Čakovečko izdanje²⁵

U Čakovcu je izišlo još jedno izdanje Šarićeva prijevoda Svetog pisma. Broširano je, dimenzija 13 x 20 cm. Na koricama piše »Biblija«. Na samom početku (str. I) nalazi se naslov, ispod toga stoji »svakome«, pa onda nakon nekoliko redaka praznog prostora stoji mjesto za posvetu: »pruža se«, ispod toga »ime i prezime« (komu će biti dana, darovana), zatim »datum«, pa ostavljeno slobodno mjesto. Na dnu stranice čitamo tri citata: Iz 55, 11, Jr 29, 13 i Otk 1, 3. Ispisan je biblijski tekst, ali je način pisanja anglosaksonski tj. Izaija 55: 11; Jeremija 29: 13 i Otkrivenje 1: 3. Str. II. donosi nešto više podataka, koji su zanimljivi. Najprije je na vrhu stranice duhovna misao: »Biblija je dar Božji svakomu narodu plemenu i jeziku«. Ispod toga piše nešto sitnijim slovima: »Ova se Biblija pruža svakome koji je može čitati s namjerom da bude prihvaćena od svakoga kao riječ Božja, a ne ljudska.« Ispod ponovo čitamo dva biblijska citata: 2 Tim 3, 16 i 2 Petr 1, 20–21. Onda slijedi nešto od nama zanimljivih podataka: »Preveo: Dr. Ivan Evandelist Šarić«; »Revizija ponovni pregled, izmjene i dopune: Georg Đuro Martinjak«; »Jezična lektura: Mr. sci. Prof. Munib Ovčina«. Zatim slijedi izdavač: »Izdaje: Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry«; »Tisak: Zrinski; Čakovec«.

Str. III. donosi još zanimljivosti. Ponovo čitamo naslov »Biblija. Stari i Novi Zavjet«, zatim pojašnjenje: »Iz izvornoga teksta prevedeno prvom polovinom dvadesetog stoljeća«; »Ponovni pregled, izmjene i dopune god. 1998. pomoću Hebrejskog, Grčkog i Engleskog teksta«; »Raspored poglavlja i redaka po uzoru najpriznatijih prijevoda Biblija u svijetu«. Pri dnu stranice nalazi se još kratki tekst: »Informacije, primjedbe i narudžbe Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry« te ispod toga elektronička kontakt adresa: bibleman@direct.ca, i na dnu stranice web adresa: <http://mypage.direct.ca/b/bibleman/Biblija.html>. Sama elektronička adresa ukazuje na Kanadu. Mato Zovkić piše kako je Vrhbosanski ordinarijat pokušao kontaktirati Đuru Martinjaka, ali nikada nije uspio ostvariti kontakt, čak je nakon pokušaja ukinuta »stranica koja nudi obavijest i mogućnost narudžbe preko interneta«. ²⁶ Ako pokušamo otvoriti web–stranicu više ne možemo doći do podataka. Nakon »Posvete«, koju izdavač tiska na str. IV, nalazimo izdavačev »potpis«: »Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry«. Ostaje zagonetka tko se zapravo krije iza ovoga imena. Modernijim rječnikom, moglo bi se reći da je riječ o »piratskoj kopiji« bez da je vlasnik autorskih prava obaviješten, upitan za dozvolu korištenja teksta ili barem informiran o izdanju. Na str. IV, nalazimo još i posvetu: »Ova je Biblija namijenjena vama. Vi imate ovu Bibliju jer ste pristali imati udjela u ovome velikom poslu, da vijest Isusa Krista dosegne svakoga na ovome svijetu. Vi ste ispunjenje proročanstva Isusa Krista kad je rekao: 'Zaista, zaista, kažem vam: tko vjeruje u mene, djela koja Ja činim i on će činiti i veća će djela od ovih činiti, jer Ja idem k Ocu.' (Ivan 14: 12). Veća djela u Kraljevstvu Božjemu jest dosegnuti

25 Mato Zovkić, Nastanak i tri izdanja.... str. 13. Ovo izdanje naziva »Protestantizirano izdanje«.

26 Mato Zovkić, Nastanak i tri izdanja... str. 14.

duše za Isusa Krista. Vi imate ovu Bibliju i s time nam pomažete ispuniti ta 'veća djela' i dosegnuti ljudski svijet radosnom viješću. Mi posvećujemo i pružamo ovu Bibliju vama, i molimo se da vam Bog pomogne izvršiti ovu Veliku Zadaću i upoznati ljudski svijet radosnom viješću. I mi se molimo, da se vaše srce ushiti, dok proučavate ovu Bibliju, drugim, skorim dolaskom Isusa Krista, znajući da ovo što mi činimo moramo činiti brzo, prije nego što bude prekasno. I mi se isto molimo da ova Biblija tješi vašu dušu, jer ćemo ubrzo vidjeti Isusa. Veselite se, vaše se spasenje približuje! Do Njegovog dolaska«. Slijedi potpis izdavača: »Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry«. Pri dnu stranice nalazimo još dva biblijska citata (Mt, 24, 14 i Iz 52, 7). Str. V. donosi »Sadržaj«, u kojem nalazimo popis biblijskih knjiga. Podnaslovi su: »Stari Zavjet«, »Novi Zavjet«, a u okviru Novog zavjeta čitamo još i podnaslove: »Poslanice apostola Pavla«, te »Poslanice drugih«. Za evanđelja je nakon imena (Matej, Marko, Luka, Ivan) naznačeno »Radosna Vijest po...« Zadnja knjiga ima naslov »Otkrivenje Isusa Krista po Ivanu«.

Nazivi knjiga su kroatizirani, očito prema »Zagrebačkoj Bibliji«²⁷, tako da imamo: Postanak. Prva knjiga Mojsijeva (Šarić ima Genesis /Prva Mojsijeva knjiga/, a Zagrebačka Biblija /ZB/: Knjiga Postanka Post); Izlazak. Druga knjiga Mojsijeva (Šarić ima Exodus /Druga Mojsijeva knjiga/, a ZB Knjiga Izlaska Izl); Levitski zakon. Treća knjiga Mojsijeva (Šarić ima Leviticus /Treća Mojsijeva knjiga/, a ZB Levitski zakonik Lev); Brojevi. Četvrta Mojsijeva knjiga (Šarić ima Numeri /Četvrta Mojsijeva knjiga/, a ZB Knjiga Brojeva Br); Ponovljeni zakon. Peta knjiga Mojsijeva (Šarić ima Deuteronomium /Peta Mojsijeva knjiga/, a ZB Ponovljeni zakon Pnz); Jošua. Knjiga Jošuina (Šarić ima Jozua /Jozuina knjiga/, a ZB Jošua Jš); Suci. Knjiga Sudaca (Šarić ima Suci /Knjiga sudaca/, a ZB Knjiga o Sucima Suci); Ruta. Knjiga Rutina (Šarić ima Ruta /Rutina knjiga/, a ZB Ruta Rut); 1 Samuel. Prva knjiga Samuelova (Šarić ima Prva knjiga kraljeva /I. Samuelova/, a ZB Prva knjiga o Samuelu 1 Sam); 2 Samuel. Druga knjiga Samuelova (Šarić ima Druga knjiga kraljeva /II. Samuelova/, a ZB Druga knjiga o Samuelu 2 Sam); 1 Kraljevi. Prva knjiga Kraljeva (Šarić ima Treća knjiga kraljeva /I. kraljeva/, a ZB Prva knjiga o Kraljevima 1 Kr); 2 Kraljevi. Druga knjiga Kraljeva (Šarić ima Četvrta knjiga kraljeva /II. Kraljeva/, a ZB Druga knjiga o Kraljevima 2 Kr); 1 Ljetopisi. Prva knjiga Ljetopisa (Šarić ima I. Paralipomenon /Prva knjiga dnevnika/, a ZB Prva knjiga Ljetopisa 1 Ljet); 2 Ljetopisi. Druga knjiga Ljetopisa (Šarić ima II. Paralipomenon /Druga knjiga dnevnika/, a ZB Druga knjiga Ljetopisa); Ezra. Knjiga Ezrina (Šarić ima Ezdra ili Ezdrina knjiga/I. Ezdrina/, a ZB Ezra–Ezr); Nehemija—Knjiga Nehemijina (Šarić ima Nehemija ili Nehemijina knjiga /II. Ezdrina/, a ZB Nehemija Neh); Estera. Knjiga Esterina (Šarić ima Estera /Esterina knjiga/, a ZB Estera Est); Job. Knjiga Jobova (Šarić ima Job /Jobova knjiga/, a ZB Job Job); Psalmi. Knjiga Psalmi (Šarić ima Psalmi /Knjiga psalama/ a ZB Psalmi Ps); Mudre izreke. Knjiga Mudrih izreka (Šarić ima Priče, a ZB Mudre izreke Izr);

27 Usp. *Biblija, Stari i Novi Zavjet*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1987, str. XIV, gdje nalazimo kratice biblijskih knjiga.

Propovjednik. Knjiga Propovjednika (Šarić ima Ecclesiastes /Propovjednik/, a ZB Propovjednik /Kohélet/ — Prop); Pjesma nad pjesmama. Pjesma Salomonova (Šarić ima Pjesma nad pjesmama, a ZB isto Pjesma nad pjesmama Pj); Izaija. Knjiga proroka Izaije (Šarić ima Izaija, a ZB Izaija Iz); Jeremija. Knjiga proroka Jeremije (Šarić ima Jeremija, a ZB Jeremija Jr); Ezekiel. Knjiga proroka Ezekiela (Šarić ima Ezekijel, a ZB Ezekiel Ez); Daniel²⁸ (Šarić ima Danijel, a ZB Daniel Dn); Hosea (Šarić ima Ozej, a ZB Hošea Hoš), Joel (Šarić isto ima Joel, a ZB Joel–Jl); Amos (Šarić ima Amos, a ZB Amos–Am); Obadija (Šarić ima Abdiya, a ZB Obadija–Ob); Jona je u sva tri slučaja Jona, ZB ima kraticu Jon; Mihej (Šarić ima Miheja, a ZB Mihej–Mih); Nahum je jednak u sva tri slučaja, a ZB ima kraticu Nah; isto vrijedi za knjigu proroka Habakuka. Ovdje ZB ima kraticu Hab. Hagaj je kod Šarića Agej, a u ZB Hagaj–Hag. Zaharija je jednak u sva tri slučaja, a ZB ima kraticu Zah; posljednja knjiga Starog zavjeta je Malahija, nomenklatura u sva tri slučaja jednaka, a kratica ZB je Mal. I letimični pregled knjige može konstatirati da nedostaju deuterokanonske knjige²⁹, tako da se nameće zaključak kako je kod izdavača riječ o protestantskim krugovima, koji ove knjige ne smatraju nadahnutima. Na str. 600. ovog izdanja počinje Novi zavjet, koji nosi naslov: »Novi zavjet Našega Gospodina i Spasitelja Isusa Krista«. Evanđelja imaju podnaslove: »Radosna vijest po Mateju«³⁰, »Radosna vijest po Marku«³¹, »Radosna vijest po Luki«³² i »Radosna vijest po Ivanu«³³. Kod Šarića je terminologija, kao uostalom i u Zagrebačkoj Bibliji, »Evanđelje po Mateju...«. Djela imaju podnaslov »Djela apostolska« kao što je naziv kod Šarića, odnosno u Zagrebačkoj Bibliji, koja ima kraticu Dj. Glede poslanica, kao podnaslov imamo standardno »Poslanica Apostola Pavla...«, a ovakav tip podnaslova je upotrijebljen i za Poslanicu Hebrejima. Kod »Katoličkih poslanica je podnaslov jednostavno »Poslanica«. Posljednja knjiga Novog zavjeta nosi podnaslov »Otkrivenje Isusa Krista po Ivanu«.

Na vrhu svake strane je otisnut naziv knjige masnim slovima. Primjetan je lapsus kod 1 i 2 Petr, gdje nalazimo »1 Petarova« i »2 Petarova«³⁴. Izdavaču se međutim potkrala pogreška koju možemo nazvati sistemskom³⁵. On je iz Šarićeva izdanja preuzeo način tiskanja teksta u dva stupca, ali su naslovi poglavlja tiskani istim slovima kao i tekst, tako da će za neupućene vrlo vjerojatno biti teško razlikovati što je biblijski tekst, a što su podnaslovi koji su kasniji dodatak tumača, eg-

28 Ova je knjiga, kao i sve knjige Malih proroka, bez podnaslova.

29 Usp. Mato Zovkić, Nastanak i tri izdanja... str. 13, a riječ je o knjigama: Tob, Jdt, 1 Mak, 2 Mak, Bar, Mudr i Sir.

30 Str. 601. Ovo zvuči kao prijevod iz nekoga engleskog izdanja »Good news according to...«.

31 Str. 624.

32 Str. 639.

33 Str. 663.

34 Str. 761. i 762, te 763. i 764. Lapsus se možda može pravdati i nedovoljnim poznavanjem hrvatskog jezika odnosno gramatike.

35 Usp. Mato Zovkić, Nastanak i tri izdanja... str. 14.

zegeta, izdavača Biblije.³⁶ Naime Šarićevo sarajevsko izdanje donosi ove naslove kurzivom, tako da ih je jednostavno razlikovati.³⁷

Glede samog teksta, izdavač nije činio veće zahvate³⁸, osim u Ivanovu prologu³⁹. Bez obzira na tehničke neusklađenosti, valja ocijeniti pozitivnom samu činjenicu da jedna kršćanska zajednica želi koristiti Šarićev prijevod Svetog pisma. U ovom izdanju nema podatka o tome u koliko je primjeraka Biblija tiskana.

Ubrzo nakon prvog izdanja ove Biblije pojavljuje se još jedno, drugo izdanje. U njemu postoje neke male razlike u odnosu na prvo izdanje. Tako su na str. II. izostavljeni podaci o prevoditelju (preveo: dr. Ivan Ev. Šarić); glede revizije u prvom izdanju stoji: »Revizija ponovni pregled izmjene i dopune George Djuro Martinjak«, a u drugom izdanju: »Revizija ponovni pregled, izmjene, dopune i jezična lektura: Braća i prijatelji od zapada.« Izostavljen je podatak iz prvog izdanja o jezičnoj lekturi, koju je učinio mr. sci. prof. Munib Ovčina. Za izdavača stoji: »Braća i prijatelji od zapada«, a ispod toga, kao i u prvom izdanju, »Tisak: ZRINSKI, Čakovec«, te na dnu stanice, oznaka drugog izdanja. Tko se krije iza naslova »Braća i prijatelji od zapada« zapravo je teško reći. Na str. III. imamo mali dodatak, tako da ne piše »Biblija. Stari i Novi Zavjet«, nego »Biblija ili Sveto Pismo. Stari i Novi Zavjet«. Ispod toga dolazi podatak o prevoditelju, kojega nema u prvom izdanju, gdje samo stoji: » Iz izvornog teksta prevedeno prvom polovicom dvadesetog stoljeća« »Iz izvornoga teksta preveo Dr. Ivan Evanđelist Šarić nadbiskup vrhbosanski«. Zatim čitamo: »Ponovni pregled, izmjene i dopune god. 1998/9, pomoću Hebrejskog, Grčkog i Engleskog teksta«. Ovo se može tumačiti time da je drugo izdanje tiskano 1999. god. Za informacije, primjedbe i narudžbe više nije nadležno »Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry«, nego je adresa biblelinkŽhotmail.com, a ispod toga je navedena ista web–stranica: <http://mypage.direct.ca/b/bibleman/Biblija.html>. Na str. IV. ispod »Posvete« više ne piše »Croatian/Bosnian Bible Outreach Ministry«, nego »Braća i prijatelji od zapada«. Na str. V. je »Sadržaj« identičan onome iz prvog izdanja, a na str. VI. nalazimo »Predgovor« s podnaslovom »Citati iz dva predgovora prijevoda Biblije nadbiskupa Ivana Šarića«, dok od str. 1. imamo biblijski tekst. Naslovi poglavlja u ovom izdanju su tiskani kurzivom, tako da ih je jednostavno razlikovati od ostalog biblijskog teksta. Popravljen je lapsus na str 761, 762. i 763, tako da više ne stoji »Petrova«, nego »Petrova«. Na str. 780. nalazimo dodatak pod naslovom: »Izostavljeno u drugim Biblijama«. Tu pronalazimo redke koji nedostaju ili su skraćeni u mnogim drugim prijevodima Biblija, a odnose se na dijelove redaka Mt 5, 44; 6, 13; 17, 21; 18, 11; 21, 44; 23, 14; 27, 35; Mk 9, 44. 46; 11, 26; 15, 28; Lk 17, 36; Dj 8, 37; 28, 29; Rim 11, 6; 16, 24. Na str. 781–889 nalazimo *Konkordancu. Kazalo*

36 Usp. npr. 2 Kr 14

37 Madridsko izdanje je potpuno izbacilo navedene naslove.

38 Usp. Mato Zovkić, *Nastanak i tri izdanja...* str. 14.

39 Isti: »Najviše je zahvata Martinjak učinio u prijevodu prologa u Ivanovu evanđelju. Preuzeo je sva tri dijela podnaslova pred početak samoga teksta te r. 1–2 parafrazirao: *U početku bijaše Jedan po imenu Riječ, i Riječ bijaše s Bogom, i Riječ bijaše Bog. Isti bijaše u početku sa Bogom.*

redaka Biblije, koja počinje pojmom »Agara«, a završava pojmom »Žrtvu«. Str. 890. donosi geografsku kartu Palestine »za vremena Krista i apostola«, str. 891. kartu Palestine »granice između plemena Jude i Izraela«, na str. 892. na gornjoj polovini je karta Asirije, Babilonije i Sirije, a na donjem dijelu karta »Putovanje sv. Pavla Apostola«. Na str. 893. pronalazimo kartu »Jeruzalem u vrijeme Kristovo (pogled s Maslinske gore)« na gornjem dijelu stranice, a na donjem skicu »Hram u vrijeme Kristovo«.

4. Zaključak

Prijevodi cijele Biblije na hrvatski jezik imaju dugu, ali ne baš sretnu povijest. Počevši od Bartola Kašića, Matije Petra Katančića, Ivana Matije Škarića, Čebuškika (čiji je prijevod ostao nedovršen), Sovića (čiji kompletni prijevod do sada još nije izdan), dolazimo do sarajevskog nadbiskupa Ivana Evandeliste Šarića, koji je u kratkom vremenu napravio prijevod Starog i Novog zavjeta. Ovaj je prijevod izdan u Sarajevu 1941–1942. godine. Nadbiskup Šarić u vihoru rata odlazi u emigraciju, da bi završio u Španjolskoj, gdje i umire. Tamo je najprije priređeno drugo izdanje Novog zavjeta, a 1960. god. izlazi i drugo izdanje Starog zavjeta, te zajedno s njime treće izdanje Novog zavjeta. Izdanja je priredio Luka Brajnović. Novi zavjet je izdan još nekoliko puta, tako da je bilo ukupno najmanje pet izdanja Novog zavjeta. Godine 1998. u Čakovcu izlazi protestantizirano izdanje Šarićeva Svetog pisma, tj. Stari zavjet bez deuterokanonskih knjiga, a Novi zavjet u cijelosti. Ovo je izdanje ponovljeno 1999. godine s malim izmjenama i nekim dodacima.

THE ŠARIĆ TRANSLATION OF THE HOLY BIBLE AND ITS PUBLICATION (Part 1)

Karlo Višaticki

Summary

Toward the end of the year 2006 we witnessed the publication of the Bible the Holy Scripture of the Old and New Testament. It was translated by Ivan Ev. Šarić, First Revised Edition. The publishers are: The Croatian Bible Society, Zagreb. The Archdiocese of Vrhbosna, Sarajevo and the Croatian Literary Society of Saint Jerome, Zagreb; This is the latest edition of Šarić's translation of the Holy Bible. In the supplement which consists of two parts, the author first gives a brief survey of Bible translations into the Croatian language, beginning with Bartol Kašić, the publication of which was long overdue; Matija Petar Katančić who translates the Vulgata, and its posthumous translation in six volumes (four volumes of the Old and two volumes of the New Testament) published by Grgur Čevapović; that of Matija Ivan Škarić who also translates the Latin Vulgata and publishes his work in Vienna in twelve volumes (eight volumes of the Old and four volumes of the New Testament). At the beginning

of the twentieth century, Valentin Čebušnik begins the translation of the Old Testament, but does not succeed in finishing it. Antun Sović has done a translation from the original languages, but due to the peculiarities of his expression, it was not accepted and therefore was not published. The Archbishop of Sarajevo Ivan Ev. Šarić translated the entire Bible which was published in Sarajevo 1941–1942. Šarić emigrates during the war and finally settles in Spain. There he worked on a second edition of the Holy Bible which was published by Luka Brajnović in Madrid, 1960. In the interim, a few more editions of Šarić's translation of the New Testament were issued. In the year 1998 the first publication of his protestantized translation of the Holy Bible (The Deuterocanonical Books were omitted), and a year later the second edition of this same translation with minor revisions.

The second section of the supplement discusses the First Revised Edition of 2006.

Key words: Bible, translations of the Bible into the Croatian language, Ivan Ev. Šarić; Šarić's Sarajevo Edition, Šarić's Madrid Edition, Šarić's protestantized edition.